

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav pro archeologii
Historické vědy
Pravěká a středověká archeologie

Autoreferát disertační práce

Luboš POLANSKÝ

**MINCE 9. A 10. STOLETÍ V ARCHEOLOGICKÝCH
NÁLEZECH Z ČESKÝCH ZEMÍ
A JEJICH PŘÍNOS PRO POČÁTKY NAŠICH DĚJIN**
**Coins of the 9th and 10th centuries in archaeological discoveries from the Czech lands
and their contribution to the beginning phase of the Czech history**

Vedoucí práce Prof. PhDr. Jiří SLÁMA, CSc.

Praha 2019

Mince jsou výjimečným a důležitým historickým pramenem. Pro sledované období (9. až 10. století) představují jeden z mála dochovaných pramenů domácí provenience, často dokonce jediný a navíc poměrně dobře datovatelný. Jejich vypovídací schopnost je velmi široká, a to nejen z vlastního numismatického, ale i archeologického, historického a uměnovědného hlediska. Maximálního využití numismatického materiálu je ovšem možné dosáhnout pouze u tzv. nálezových mincí, takových, u kterých máme úplný záznam o jejich původu a které jsou podrobně popsány a zpracovány.

Nepostradatelným předpokladem pro možnost studia a využití tohoto významného pramene v celé šíři a hloubce je existence souborného *Katalogu nálezů*, resp. inventáře všech známých, popsaných i nepublikovaných mincí 10. století nalezených na území České republiky. Ten k roku 2007 evidoval osmdesát nálezů původně obsahujících přes 4000 kusů českých mincí, z nichž menší polovina je stále dochována v regionálních muzeích a v archeologických ústavech.

Zprávy o nálezech mincí známe od sklonku 18. století. Teprve od 2. poloviny 19. století byly zaznamenávány systematictěji, a to především v *Památkách archeologických a místopisných*. V tomto periodiku se objevily i první odborné popisy nálezů, převážně z pera Václava Hanky, Josefa Smolíka a Eduarda Fialy. Posledně jmenovaný shrnul ve svém díle *České denáry* k roku 1895 veškeré tehdy známé hromadné nálezy denárů. Z tohoto období se nám dochovaly v naprosté většině pouze popisy mincí, nálezy samotné byly po popisu rozprodány či jinak rozptýleny.

V 1. polovině 20. století se situace změnila, přibývalo nálezů, z nichž většina byla uložena do muzeí, i jejich podrobných popisů od Josefa Smolíka, Viktora Katze, Gustava Skalského a Karla Chaury. K významnému přelomu ve studiu nálezů mincí došlo v polovině 20. století, kdy bylo započato s přípravou čtyřsvazkového katalogového soupisu *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Druhý svazek z roku 1956 sestavený Pavlem Radoměřským obsahoval celkem 313 denárových nálezů, jak hromadných, tak jednotlivých mincí. Vydané *Nálezy* byly však jen registářem nalezišť, nikoliv inventářem nálezů. Výběrový soupis nálezů s uvedením typů českých denárů v nich obsažených vyšel v díle Františka Cacha *Nejstarší české mince* v roce 1970 (s dodatky 1982). Problematika soupisu nálezů mincí byla poté zpracovávána již jen na regionální úrovni. Zprávy o nových nálezech mincí i jejich popisy, vedle monografických zpracování, vycházely a vycházejí především v časopisech *Numismatický sborník*, *Numismatické listy* a *Folia numismatica*.

Celá řada nových, ale i starších nálezů převážně z archeologických výzkumů však zůstávala donedávna nezpracována a nezveřejněna. Historie a archeologie tak přichází o jednu

z možností lepšího využití dochovaného materiálu. České numismatice bohužel schází dvě základní díla – *Katalog nálezů mincí* a *Korpus českých mincí*. Zárodky obou jsem se pokusil položit v rámci grantového projektu *Nejstarší přemyslovské mince 10. století a jejich nálezy v českých zemích*. V letech 2005 až 2007 vytvořený katalog, resp. databáze *Nálezy mincí 10. století v českých zemích*, však jak již název napovídá podchycuje do té doby známé i dohledané starší a nepublikované nové nálezy obsahující pouze české denáry 10. století. Současně bylo započato s revizí dochovaných částí nálezů a s přípravou publikací jak starších nepublikovaných, tak nově objevených nálezů.

V poslední době byla přemyslovským mincím 10. století v literatuře věnována větší pozornost. Značnou měrou k tomu přispělo několik „milénií“ (vyvraždění Slavníkovců, umučení sv. Vojtěcha, smrt Boleslava II., rok 1000, úmrtí kněžny Emmy a třetího pražského biskupa Thiddaga) a především pak nové nálezy odkryté pomocí detektorů kovů. Jejich záslužné evidenci a publikování se věnují především Jiří Lukas a Jan Videman. Diskusi nad nejstaršími českými mincemi již dříve rozpoutali zahraniční badatelé Wolfgang Hahn a Stanislav Suchodolski posouvající počátky českého mincovnictví do pozdější doby. Čeští numismatici, historici a archeologové však převážně setrvávají na starších závěrech (tak Pavel Radoměřský, Jarmila Hásková, Jaroslav Šůla, Rudolf Turek, Dušan Třeštík, Jiří Sláma, Zdeněk Petráň). Revize starších a objevy nových především polských a severských nálezů spolu s kritickým vyhodnocením závěrů a hypotéz Wolfganga Hahna a Stanislava Suchodolského ukazuje, jak se ukázalo, že oprávněně.

V rámci postgraduálního studia jsem pokračoval v započaté práci na revizi dochovaných částí nálezů, popsání dosud nepublikovaných nálezů a především jsem se věnoval výsledkům, které tato nová zpracování přináší. V projektu původně předpokládané široké interdisciplinární zpracování tehdy známých 80 nálezů českých mincí 10. století, vzalo brzo za své překotným nárůstem počtu nově objevovaných nálezů způsobeným používáním detektorů kovů bohužel nejen při archeologických výzkumech. Nových objevů neustále přibývalo a jistě se nezastaví na v této práci podchyceném téměř dvojnásobném čísle 152 nálezů všech mincí 10. století. K velké změně pak došlo v našem pohledu na úlohu mince v 9. století v Čechách, kde původně jeden nález ztrátové mince doplnily další včetně jednoho velkého pokladu nemajícího obdoby v daleko širší oblasti, než jsou samotné Čechy.

Nenadále změny v pramenné základně způsobily změnu v projektu, který se na jednu stranu rozšířil časově na 9. a 10. století, na druhou stranu zúžil na vyhodnocení nových či nově interpretovatelných nálezů denárů velkého střížku 9. a 10. století. Tyto nálezy jsou tak v rámci disertační práce zpracovány především z numismatického, archeologického

a historického hlediska. O vzájemné provázanosti a užitečnosti úzké spolupráce mezi těmito obory, pro námi sledované období, psali a v praxi ji často využívali již Rudolf Turek, Pavel Radoměřský, Dušan Třeštík a Jiří Sláma. V práci jsou proto použity standardní metody výše zmíněných oborů.

Shromážděný numismatický materiál je tak posouzen především z hlediska typů nálezů (hromadné, jednotlivých mincí), jejich chronologie (datace mincí, doba ukrytí nálezů, rozptyl v rámci souboru), topografie (sídliště, neosídlená oblast), teritoriálního původu (domácí a zahraniční mince, jednotlivé mincovny), typologie (četnost jednotlivých typů či jejich skupin v nálezů), ikonografie (vzory pro obrazovou náplň mincí), epigrafiky (vypovídací schopnost opisů mincí), výrobní technologie (rozpoznání a interpretace přeražeb), a ve vybraných případech i složení kovů (především u falešných mincí – rentgen fluorescenční analýzy). U nálezů s dochovanými nálezovými okolnostmi nebo u nálezů, jež obsahovaly i nemincovní složku (šperky, kov, závaží, keramiku), jsou tyto v disertační práci z prostorových i časových důvodů jen uvedeny. S jejich archeologickým vyhodnocením se počítá v následující interdisciplinární fázi zpracování nálezů.

Disertační práce je věnována konkrétním vybraným příkladům, ve kterých nálezy mincí, respektive jejich archeologický kontext a podrobné numismatické zpracování přináší nové poznatky umožňující doplnit či upřesnit naše znalosti raně středověkých českých dějin. Práce je rozčleněna do tří kapitol věnujících se vždy specifické oblasti problémů. První kapitola *Nálezy mincí před počátkem české ražby*, je, jak již název napovídá, věnována nálezům cizích mincí na českém území v 9. a na počátku 10. století. Tyto nálezy lze rozdělit do tří fází, které jsem nazval staročeskou, staromoravskou a raně přemyslovskou. Významný nárůst depotů především v první a poslední fázi a nová interpretace nálezů druhé etapy, přináší zcela nový pohled na monetární vazby českého a moravského knížectví v této době. Druhá kapitola *Počátky českého mincovnictví ve světle nových a revize starých domácích nálezů* je rozdělena do tří podkapitol. První je věnována problematice *Datování počátků českého mincovnictví*. Rekapituluje starší názory a podrobně rozebírá argumentaci nových hypotéz vyslovených na toto téma. Závěr z rozboru vyplývající je podstatný pro následující interpretaci numismatických pramenů. Druhá podkapitola *Nálezy denárů 10. století v českých zemích* přináší nejprve souhrn všech podchycených nálezů mincí 10. století z území Čech a Moravy. Poté představuje, pro jednotlivé země odděleně, vybrané depoty denárů 2. poloviny 10. století, a to jak v podobě revize či dodatků starších, tak předběžných zpráv či kompletního zpracování nálezů nových, nevynechávajíc případné řešení problematiky úzce spjaté s konkrétními nálezy. Obecnější otázky spojené s počátky českého mincovnictví zahrnuje třetí

podkapitola *České mincovnictví konce 10. století*. Řeší problematiku tzv. blíže nepřirazených denárů, organizace českého mincovnictví na příkladu počátků ražeb na Vyšehradě a v Olomouci, rozpoznání jmen mincmistrů, ražby třetího pražského biskupa Thiddaga, nevládních ražeb Slavníkovců Soběslava a Vojtěcha, a ražby s nejistým původem. Výsledky a přínos zpracování nálezů a těchto sond do jednotlivých problematik pro českou historii pak sumarizuje závěrečná kapitola *Počátky českých dějin ve světle numismatického poznání*.

Mince 9. a 10. století v archeologických nálezech z českých zemí jsou zcela výjimečným historickým pramenem, který přináší mnoho nových podnětů k našemu pohledu na nejstarší české dějiny. Mince jsou pramenem poznání celé škály odborných aktivit sledujících různé lidské činnosti. Jsou proto přínosem nejen pro obory humanitní ale také přírodovědné či technické. Zkoumání obsahu kovu zasahuje do oborů geologie, mineralogie a hornictví, jejich tvorba a použité nástroje do výrobní technologie, obrazová a textová náplň pak do ikonografie, epigrafiky, dějin umění a církevní symboliky, jejich vznik do monetárních, hospodářských, církevních a politických dějin, jejich užívání do obchodních, ekonomických, geografických i diplomatických vazeb a dějin každodennosti, jejich tezaurace pak vedle archeologie, chronologie navíc i do představ o posmrtném životě. Jména a názvy na mincích oživují zapomenuté osudy osob a míst na nich uvedených. V mnoha případech se jedná o jediné soudobé písemné prameny, které máme pro dobu jejich vzniku dochovány.

Současný stav poznání nálezů mincí 9. a 10. století z našeho území dovoluje rozpoznat určité vývojové tendence monetizace českého prostředí postizitelné v čase a prostoru. Předně ukazují, že situace v Čechách a na Moravě se až do poloviny 10. století diametrálně liší. Marginální přísun mincí na Moravu nachází analogie v okrajových částech Karpatské kotliny, především na Slovensku, a to jak v období před i po maďarském záboru. V obou horizontech navíc naprosto převládají doklady o nemonetární využití nalezených mincí. Situace se mění až po porážce Maďarů na řece Lechu a Moravě, kdy se celá Morava dostává pod vládu Přemyslovců.

Oproti tomu Češi od svého vstupu do dějin kopírují situaci v bavorsko-švábské oblasti. V první etapě 1. polovině 9. století jsou jako součást bavorského *regna* stejnými příjemci franckých karolinských mincí, které byly raženy na západ od Rýna a na jih od Alp. V druhé polovině 9. století tento příliv polevuje, aby se opět projevil v 1. polovině 10. století v podobě nově ražených bavorských řezenských a solnohradských mincí nemajících v jiných okolních zemích obdoby. Nálezy mincí tak potvrzují úzké politické vazby Čech na bavorské centrum východní části francké říše zmiňované v písemných pramenech. Po zapojení Čech do systému bavorského *regna* a jeho *pertinencií* v roce 806 nastala dlouhá doba spolupráce vrcholící

křtem knížecího „klanu“ v roce 845. Tento vývoj byl záhy přerušen a Čechy se v druhé polovině 9. století zmítají mezi odbojem a spoluprací s říší. Po krátkém nedobrovolném přímém začlenění do moravské říše v letech 988–994 se roku 895 sami hlásí do svazku bavorského národa. Zvrátit tento stav se poté nejprve pokusila Drahomíra po smrti knížete Vratislava v roce 921, ale následující rok byla poražena. Druhý déletrvající pokus vymanit se z bavorské, a tím i říšské moci učinil po zavraždění knížete Václava v roce 925 jeho bratr Boleslav. Doba mezi lety 911 a 938 je také dobou druhého přílivu tentokrát již bavorských mincí do Čech. Tyto mince se zatím neobjevují v jiných oblastech. Do polských pokladů se dostávají jako starší příměs teprve na počátku 3. třetiny 10. století spolu s mladšími bavorskými, ale již i českými mincemi. To již však ve zcela jiném kontextu. Nálezy 9. a 10. století se koncentrují okolo řezenského centra bavorsko-švábsko-české oblasti a jsou tak odrazem „domácího“ používání denárů, ať již jakkoli omezeného. Oproti následujícímu období se také nálezy obou etap z počátků 9. a 10. století koncentrují ve středních a západních Čechách.

Když se v roce 950 Boleslav I. podrobil králi Otovi I., byl jím předán pod dozor jeho bratra bavorského vévody Jindřicha I. Češi se tak vrátili do péče bavorského vévody a zůstali v ní až do vlády Boleslava III., který se stal vazalem míšeňského markraběte Ekkeharda. Spolupráce bavorských Jindřichů a českých Boleslavů prolíná celou druhou polovinou 10. století. Projevila se ve společném boji proti Maďarům a jejich vytlačení z Rakous a jihovýchodní Moravy po roce 955, ražbě mincí po roce 962/5 zpočátku stejných typů, poté i nadále stejné „fabriky“, tj. provedení, Boleslavovou podporou Jindřichových snah o získání císařské koruny v letech 973 a 983, či o navrácení vlády nad Bavorsky v 976/7, a poskytnutím azylu Jindřichovi, Jindřichovým zprostředkováním sňatku Emmy reginy s Boleslavem II. po roce 988, poskytnutím azylu Emmě a Boleslavovým synům Jaromírovi a Oldřichovi, jejich podporou a pomocí se získáním ztraceného pražského stolce po roce 1000.

Jedním z vrcholů této vzájemné úzké vazby mezi Bavorsky a Čechy bylo Boleslavovo zapojení se do bavorsko-východošvábské mincovní unie. Jak dokazuje rozbor zahraničních nálezů a identifikace přeražby mezi lety 962 a 965 došlo ke změně typů mincí ražených v Řezně, Augšpurku a Nabburku, ke kterému se připojila i nově zřízená mincovna v Praze. Přímým vzorem pro 1. českou minci byla typologicky a ikonograficky shodná ražba z mincovny v Nabburku. Nabburské ražby jsou nejčastějšími ztrátovými mincemi nalézány v Čechách těsně před i po zaražením vlastní mince. Byly nalezeny v Praze, na Libici, ale také například na jižní Moravě v Zálesí. Typologický rozbor mincí však ukazuje, že se poměrně záhy po počátku mincování začaly české denáry ikonograficky odlišovat, přicházely

s vlastními či odjinud převzatými motivy, ačkoli si i nadále zachovávaly stejný typický „bavorský ráz“ a způsob provedení. K prvním odchylkám docházelo již při ražbě staršího bavorsko-švábského typu, tzv. 9 bodového, který se narozdíl od současných bavorských a švábských mincí rozvíjí do podoby 10, 5 a pravděpodobně i 4 bodových variant.

V 60. letech dochází v ekonomických vztazích k zásadnímu přelomu. Západoevropské mince se postupně začínají objevovat v polských a pobaltských nálezích zlomkového stříbra, nejprve jako doplněk k mincím islámským, aby na konci 10. století již tvořily podstatnou část těchto depotů. Orientace na obchod s touto oblastí je natolik významná, že zcela mění obraz nálezů mincí 2. poloviny 10. století oproti předchozí době. Naprostá většina západoevropských mincí plyne a je tezaurována v této oblasti. V českém prostředí se to projevuje tezurací většiny mincovních pokladů v severní a východní části země.

Tento monetární „boom“, na kterém měla ve velkém profitovat Praha jako veliký trh Slovanů, byl spojován s přesunem trasy transevropské obchodní magistrály vedoucí z pyrenejského poloostrova přes Řezno Podunajím, Potisím a karpatskými průsmyky na Kyjev a dále Povolžím na Střední Východ severně od karpatské kotliny po jejím obsazení Maďary alternativní trasou přes Prahu a Krakov. Numismatický materiál však ukazuje na zcela jiný směr svého putování. Hromadné nálezy západoevropských mincí uložené před rokem 1000 na východ od Čech, bychom na Krakovsku hledali marně, na Moravě pak v úvahu přichází jediný – torzo pokladu z Kojetína-Popůvek, u něhož je *tpq* rok 995. Jeho vznik a čas uložení je však dáván díky svému obsahu do souvislosti s polským zábořem Moravy po roce 1002.

Všechny mince až na výjimky tak plynou severním směrem do Pobaltí. Také časová osa souvislosti přesunu tras mimo karpatskou kotlinu příliš nesedí. Mincemi doložitelný rozvoj obchodu a jeho vrchol totiž spadá již do doby po porážce Maďarů po roce 955 a jejich zapojení do křesťanského společenství po roce 973. Důvod musel být někde jinde. Posun trasy se totiž netýkal jen západovýchodní, ale také severo-jihní transevropské magistrály, tzv. jantarové stezky. Její přesun západním směrem tedy místo z Pobaltí přes Moravu a podél východního oblouku Alp do Benátek, přes Čechy a Bavorsy Brennerským průsmykem a údolím řeky Pád, vytvořil základní předpoklad pro obchodní vzestup Prahy a Řezna. Praha se tak stala centrální křižovatkou evropského dálkového obchodu, ze které se rozbíhaly vedle již zmíněných další důležité obchodní přímé cesty směrem na Mohuč, Magdeburk či přes Moravu do karpatské kotliny. Význam této křižovatky dokládají písemné prameny židovských obchodníků a diplomatů (chazarská korespondence a Ibrahim). Toto postavení si Praha jako metropole Boleslavovy české říše a veliký trh Slovanů udržela

i po zprůchodnění starých tras přes karpatskou kotlinu. Teprve s krizí českého státu a rozkladem přemyslovské moci na počátku 11. století dochází ke ztrátě tohoto postavení. Po překonání krize se již český stát ocitá v jiné politické, ekonomické i obchodní realitě. Dálkový obchod přestává hrát tak významnou roli, což se projevuje i v nálezech mincí.

Součástí využití obchodního potenciálu této severo-jihní či lépe severo-jihozápadní trasy (zprostředkovávající obchod mezi Pobaltím a Pyrenejským poloostrovem) bylo jistě i zapojení se do mincovní produkce v první polovině 10. století. K rychlému a zdárnému zavedení této novinky jistě přispěly i staré vazby Čech na Bavorsko a zdejší „zkušenosti“ s používáním mincí. Nové nálezy jednotlivých ztrátových exemplářů na hradištích a v jejich širším zázemí spolu s rostoucími doklady užívání denárů jako obolu mrtvých naznačují větší zapojení mincí i v „místním“ obchodě elit. K monetizaci vyšší společnosti a k nahrazení staré „šátečkové“ měny tak došlo pravděpodobně velmi rychle.

Provázání českých pokladů s elitou tehdejší společnosti naznačuje několik důležitých skutečností. Předně je to složení nálezů z Žatce a Hradce Králové, které obsahují dvě složky denárů. V obou případech jsou starší složkou ražby Boleslava II., mladší v případě Žatce mince Jaromíra, u Hradce pak úřední kouřimské a vládní denáry knížete Oldřicha. Stradatelé mincovní složky tak s vysokou pravděpodobností sdíleli v době krize českého státu, kdy byli Jaromír, Oldřich a Emma vyhnáni z Čech (1000–1004), osudy svého „pána.“ Tyto poklady pak podle mého názoru odrážejí skutečnost, že majiteli těchto pokladů nebyli bohatí obchodníci věnující se dálkovému obchodu, ale lidé z nejbližšího okolí knížat, ať již se jednalo o elitu vojenskou – družiníky, či výrobní – špičkový řemeslník. Další dokladem je bohatý obol mrtvých z hrobu na Libici. Jen člen velmi zámožného rodu mohl být pohřben s tak cenným obolem. Naprostá většina českých pokladů je také ukryta v blízkosti, v dohledu či v rychle dosažitelné vzdálenosti od významných hradišť.

Jiný obraz, ale svým způsobem také signifikantní, ukazují moravské nálezy zlomkového stříbra z Kojetína-Popůvek a z Kelče. Kelčský nález byl prezentován jako nejjižnější doklad pronikání severského typu obchodu založeném na zlomkovém stříbře moravskou bránou v souvislosti s polským zábohem Moravy po roce 1002. S tím lze spojit i uložení druhého pokladu z Kojetína-Popůvek. Naskytá se však otázka, je-li přítomnost těchto pokladů projevem pronikání „severského“ způsobu obchodu na Moravu či tezaurací hotovosti elit. První případ by předpokládal pohyb zlomkového oběživa jižním směrem, tedy opačným, než máme doložen. Druhý by naopak tento „neobchodní“ pohyb dobře vysvětloval. Byl by projevem platby „severským“ způsobem, ať již příslušníkovi polské družiny působící na Moravě nebo místní elitě s Poláky spolupracující. Časově by do doby polského záboru

mohl zapadat i poklad z Litoměřic s blíže nespecifikovaným obsahem zlomků islámských mincí a šperků. Ojedinelými doklady použití zlomkového islámského stříbra v oběhu by pak byly nálezy z Dřevíče a Opavy-Komárova. Všechny tyto nálezy by tak teoreticky mohly být výjimečným dokladem ilustrujícím politický a mocenský průnik postižitelný však právě pouze pro jeho „protichůdnost“ oproti běžným pohybům peněz a zboží.

Důležitým poznatkem rozboru nálezů mincí 2. poloviny 10. století je skutečnost, že rozšíření přemyslovske moci na nová teritoria nezasahuje nijak do zvyklostí a pravidel místního obchodu. Česká říše tak v 2. polovině 10. století zahrnovala čtyři rozdílné oblasti. Čechy s tezaurovanými velkými poklady především domácích denárů a různorodými ztrátovými mincemi z hradišť a jejich zázemí, Slezsko s přechodovým modelem zahrnující ve velké míře tezauraci celých mincí s příměsí zlomkového stříbra, Moravu reprezentovanou pouze ztrátovými denáry z hradišť a jejich zázemí a Krakovsko bez dokladu o významnější tezauraci mincí. S tím koresponduje i stav v 1. polovině 11. století na Moravě, kde jsou nejpočetnější nálezovou složkou uherské denáry a teprve později s teritorializací oběhu mince se prosazuje domácí česká měna. Opět to potvrzuje hlavní pohyb mincí z jihu na sever koncentrující se především na linii Čechy – Slezsko – Velkopolsko – Pomořany a potvrzující tak významnou roli této obchodní magistrály.

Součástí elit pohybujících se okolo knížat a významných hradeckých center nebyli jen správci a družiníci, ale také řemeslníci a obchodníci. I oni zanechali na českém území otisk ve významných nálezech. Žatecký poklad je dokladem tezaurace surovin a polotovarů s vysokou pravděpodobností patřící špičkovému odborníkovi na zpracování drahých kovů – šperkaři. Poklad z Mladé Boleslavi-Podlázek je vedle toho pro naše končiny zcela unikátním dokladem pohybu obchodníka s dvěmi sadami obchodních závaží severského typu doplněné mincemi, šperky a polotovary surovin.

Vedle nálezů samotných je důležitým zdrojem nových informací mince samotná. Především ikonografický a epigrafický rozbor přináší důležité informace pro výklad k průběhu počátků českých dějin. Mince byly často využívány pro podporu či dokonce jako základ pro různé dalekosáhlé teorie a výklady dějin, aniž by byla věnována patřičná pozornost jim samým. V minulosti se proto setkáme s mnoha případy úprav opisů zpřehazováním písmen tak, aby vyhovovaly autorovým hypotézám. Na nemožnost takového postupu ukázal Z. Petrů, který zahájil demystifikaci českého mincovnictví 10. století. Především jeho zásluhou je odmítnutí antagonistického postoje Přemyslovců a Slavníkovců údajně se projevujícího na jejich denárech, uvedení chronologie slavníkovských mincí v typologický soulad s přemyslovskými a odhalení, že na mincích Soběslava není užíván titul *dux*.

Tento nový základní rámec mne přivedl k podrobnému epigrafickému přezkoumání nejstarších českých ražeb, který přinesl velmi zajímavé výsledky. Základním kamenem této práce bylo odmítnutí čtení opisů pomocí libovolného přehazování písmen. Opisové legendy vykazují širokou škálu koruptel základního znění opisů, které na sebe navazují a je tak možné vysledovat v případě dostatečného množství variantního materiálu jejich postupnou degradaci. Ta se jen v ojedinělých případech projevuje prohozením písmen, a to především k sobě přilehlých. Nejčastějším projevem degradace je nepochopení a úprava písmene z rukou negramotného řezače želez, tendence vynechat či naopak doplnit opis tak, aby rovnoměrně vyplňoval plochu, v krajním případě pak snaha o symetrizaci opisu samého.

Důležitým přelomem ve využití epigrafie byla aplikace výsledků rozboru dobře zachovalých opisů současných či časově blízkých mincí. Ukázalo se, že opisy na mincích nejsou zapisovány pouze v jednom směru, resp. po či proti směru hodinových ručiček, ale jak dokazují především ražby Jaromíra i z jednoho bodu nejčastěji od křížku na obě strany současně a konce těchto opisů se mohou, dovolí-li to jejich znění, na svém konci i prolínat.

Aplikace tohoto pravidla na mince konce 10. století ukázala záhy, že tento jev je používán i na nich, a to především na mincích vyšehradských. Podivná rádoby slovanská jména vyšehradských mincmistrů vytvářela základ celé škále hypotéz od jazykového rozboru po staroslověnskou baštu učenců sídlících na tomto hradišti. Pečlivý rozbor však ukázal, že za jmény NOC a ZAHTA se neskrývají slovanští mincmistři s těžko doložitelnými jmény Noc a Žanta, ale zcela prozaičtí Conrad a Athaz (Athanasius). Hypotetické používání grafemů slovanské cyrilice na vyšehradských mincích tak dostalo vysvětlení v podobě použití řecké abfabetu známé i z jiných než vyšehradských ražeb (alfa a omega). Jméno Conrada pak bylo rozpoznáno i na českých mincích ethelredského typu, které měly nést označení třech mincoven – pražské, vyšehradské a lincolnské (MLICO = M[oneta] LI[ndunum] CO[lonia]), ač nesou s vysokou pravděpodobností na obou stranách jméno Conrada a mincovny Vyšehrad.

Aplikace tohoto způsobu čtení pak přinesla nečekaný výsledek v případě tzv. biskupského denáru, na jehož nejlépe dochované variantě je dobře čitelná zkratka opis HIC DENARIVS EST EPISCOPI. Rubní stranu se proto většina badatelů snažila číst tak, aby vyhovovala jejich teoriím. Na jedné straně se tak setkáváme s výkladem, který čte v opise jméno Vojtěchova bratra Soběslava s knížecím titulem, na druhé pak jméno knížete Boleslava. V prvním případě za pomoci zpřehazování písmen, v druhém buď na základě vynechání některých, nebo jejich úprav tak, aby se dospělo ke zkratce podivného ne zrovna správně latinsky zapsaného prohlášení „a láskou knížete Boleslava umocněn“. Všechny tyto

teorie byly vedeny snahou prokázat, že se jedná o minci sv. Vojtěcha, variantně vyraženou dle teorií autorů v součinnosti buď s bratrem Soběslavem či knížetem Boleslavem. Ukázalo se, že čtení opisu z jednoho bodu při nejmenším počtu oprav koruptel jednotlivých písmen dovoluje opis čist prostým a jednoduchým způsobem jako jméno biskupa Thiddaga – TEODATSIVS a mincovny Vyšehrad v koruptele Λ VIRGAD – VVIRGAD, tj. VVI[SE]GRAD. Přičemž koruptela Λ VISGRAD je známa z mincí Boleslava III. Jednoduché řešení mající za následek přínos pro poznání historie krize českého státu a role biskupa Thiddaga v ní. Tato ražba svým způsobem potvrzuje Kosmovu zprávu, že Vyšehrad zůstal věrný vyhnaným přemyslovským bratrům Jaromírovi a Oldřichovi. Potvrzuje Dětmarovu zprávu o několikerém vyhnání biskupa Thiddaga Boleslavem III. z Čech. Jeho vynucený návrat byl pravděpodobně spojen s jeho odsunutím z Pražského hradu na Vyšehrad, který se tak stal baštou opozice vůči Boleslavovi III. i Boleslavovi Chrabrému, jak dokazují písemné prameny.

Podrobný epigrafický vývoj opisů spolu s detailním ikonografickým rozбором dokázal upřesnit i zařazení jedné nesporné mince. Typ Cach 133 s opisem IOEZRRACACZ jednoznačně všemi čteným jako jméno mincmistra IOEZ – Johanes a označení mincovny RRACA CZ – Praga civ. Ikonografický znak použitý vedle ruky však naznačoval jeho vyšehradský původ. Vývoj opisu na stejném typu mincí z vyšehradské mincovny pak prokázal, že se jedná o zkorumpovaný opis ve vývojové linii V2ICZRRATCACE – VCZRRACTACE – VOZRRACTACE – VZRRACTAC Ξ • – IUZRRACTACE – IOEZRRACACZ. Hradecký poklad pak přinesl varianty tohoto denáru záměrně jej rozdělující na dvě části IOEZRRRA^TCACZ a O EZRRRA^{*}CACZ. Spolu s výskytem takto záměrně oddělené části ve tvaru CVCE na jedné variantě v kaplici pod lomenicí je pravděpodobné, že představuje slovanské jméno Cáč/Cáče, resp. Čáč doložené v Kosmově kronice jako jméno předáka v 11. století.

Dalším výsledkem epigrafického rozboru je odhalení nové mincovny na mincích ethelredského typu Cach 136. Tento typ spolu s dalšími objevenými v Hradci Králové nese vedle jména mincmistra Mizlety menší či větší avšak vždy dobře rozpoznatelné koruptely označení jména mincovny OMVC – VMVCVN – Λ VMVCIN – OLVCVN. Tento zásadní objev posouvá počátky moravského mincovnictví více jak 30 let zpět. Přestože toto olomoucké mincování bylo pravděpodobně krátkou epizodou, dobře koresponduje s historickým vývojem, jak jej známe z písemných a archeologických pramenů. Přináší také důkaz o mobilitě mincmistrů v tomto období. Mizleta totiž z Olomouce odchází razit mince do Prahy.

Nová čtení opisů přináší pestrou směsici původů jmen (Omeriz a Nacub v Praze, Conrad, Atha[nasiu]s, Cacz a Johan? na Vyšehradě, Mizleta v Olomouci a v Praze), která zcela koresponduje nejen s obrazem českého mincovnictví této doby, ale také s obchodními a kulturními vazbami přemyslovského státu na přelomu tisíciletí. Dokládá, že Praha byla významným střediskem, nejen jako „veliký trh Slovanů“, ale také jako místo, které přijímalo kulturní vlivy ze všech světových stran ze zemí blízkých i vzdálených – z říše, Byzance, Itálie, Francie, Skandinávie i ostrovní Anglie – a dokázalo je přetavit v materiál a představy sobě vlastní.

Ale mince přinášejí nejen jména mincmistrů a mincoven. Hlavním jménem je jméno vydavatele mince vládnoucího knížete. To v průběhu 10. století na českých mincích buď doplňuje či nahrazuje jméno jeho manželky (BIAGOTA CONIVX či EMMA REGINA). Další nevládní ražbou jsou mince se jménem Soběslava Slavníkovce, na některých typech doplněné jménem jeho bratra biskupa Vojtěcha. Původně rozsáhlá škála typů přidělovaná Soběslavovi byla na základě epigrafického a ikonografického rozboru zredukována. Přesto tvoří zajímavou kapitolu potvrzující významné postavení slavníkovských bratrů v rámci vládnoucího rodu.

Ikonografický rozbor českých mincí ukázal, že poté co došlo k rozšíření mincovnictví mimo Prahu není uvedení jmen vydavatelů, mincoven a mincmistrů jejich jediným rozpoznávacím znakem. Pravděpodobně jako značka dané mincovny, ať již určená pro negramotné tvůrce či příjemce mincí, vyskytují se na mincích znaky (v úhlech kříže či vedle ruky, nápisy pod lomenicí) typické pro danou mincovnu vyjadřující totéž avšak v jiném ztvárnění, resp. v opozici vůči sobě (v kaplicích DEUS / BOZE, ONO / NON, vedle ruky či v kříži kotva v různých provedeních, kotva / latinský / patriarchální kříž před poprsím). Rozpoznání těchto znaků nám umožňuje nejen rozeznat souběžné ražby, ale také ukazují na centrální organizaci mincovnictví. Tyto rozdíly totiž nemohly vzniknout samovolně. Spolu s jednotnou ikonografickou náplní mincí tak lze předpokládat předepisování základního vzhledu ražených mincí z jednoho místa. Rozvoj této praxe nastává především se zavedením ethelredského typu v letech 988/990. Určité indicie napovídají, že byly součástí širší reorganizace mincovnictví, postavené na anglosaském vzoru – konec souběžné ražby různých typů, jednotná základní ikonografie, uvedení jmen mincmistrů, sjednocená metrologie, rozšíření počtu mincoven o Olomouc, Mělník a Malín. To vše nám dovoluje vyslovit domněnku, že (stejně jako v Anglii o několik let dříve) mohlo dojít i v Čechách konce 80. let k první měnové reformě na našem území.

Základní prameny a literatura

Cosmae Pragensis Chronica Boemorum, ed. B. BRETHOLZ – W. WEINBERGER, MGH
Scriptores rerum germanicarum, Nova series II, Berlin 1923.

Kronika Thietmara, ed. M. Z. JEDLICKI, Poznań 1953

Relacja Ibrahima ibn Jakuba z podróży krajów słowiańskich w przekazie al-Bekriego, ed. J.
KOWALSKI, Monumenta Poloniae historica, Nova series I., Kraków 1946

***

BOGUCKI, Mateusz – ILISCH, Peter – SUCHODOLSKI, Stanisław: *Frühmittelalterische
Münzfunde aus Polen Inventar IV., Kleinpolen, Schlesien*, Warszawa 2013.

BUTENT-STEFANIAK, Barbara – MALARCZYK, Dorota: *Obieg pieniężny na Śląsku we
wczesnym średniowieczu (od X do połowy XII wieku)*, Wrocław 2009.

CACH, František.: *Nejstarší české mince I. České denáry do mincovní reformy Břetislava I.*,
Praha 1970, 96 s., tab.

CACH, František.: *Nejstarší české mince II. České a moravské denary od mincovní reform
Břetislava I. Do doby brakteátové*, Praha 1972, 111 s., tab.

CACH, František.: *Nejstarší české mince IV. Dodatky*, Praha 1982, 48 s., tab.

*Denárová měna na Moravě. Sborník prací III. numismatického symposia 1979. Ekonomicko-
peněžní situace na Moravě v období vzniku a rozvoje feudalismu (8.-12. století)*, Brno
1986.

DEPEYROT, Georges: *Le numéraire Carolingien. Corpus des monnaies*, 3. vyd., Wetteren
2008.

Europas Mitte um 1000, eds. Wiczorek, A. – Hinz, H-M., Stuttgart 2000.

FIALA, Eduard: *České denáry*, Praha 1895, 534 s., tab

HAHN, Wolfgang: *Moneta Radasponensis. Bayerns Münzprägung im 9., 10. und 11.
Jahrhunder*, Braunschweig 1976, 151 s., tab.

HÁSKOVÁ, Jarmila: *Vyšehradská mincovna na přelomu 10. a 11. století*, Sborník Národního
muzea A 29, 1975, s. 105-160.

CHARVÁT, P.: *Dálkový obchod v raně středověké Evropě*, Brno 1998.

KATZ, Viktor: *O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II.*, Praha 1935, 124 s., 8 tab.

- KLÁPŠTĚ, J.: *Příspěvek k archeologickému poznávání úlohy mince v přemyslovských Čechách*, Archeologické rozhledy 51, 1999, s. 774–808.
- KLUGE, Bernd: *Numismatik des Mittelalters 1. Handbuch und Thesaurus Nummorum Medii Aevi*, Berlin – Wien 2007.
- LUKAS, Jiří – POLANSKÝ, Luboš: *Přeražby českých denárů z poděbradského nálezů. K otázce vnitřní chronologie nejstarších variant mladšího bavorsko-švábského typu a denárů se širokou rukou*, Numismatický sborník 22, 2007, s. 39-90.
- LUTOVSKÝ, Michal – PETRÁŇ, Zdeněk: *Slavníkovci. Mýtus českého dějepisce*, Praha 2005, 173 s.
- MARŠÍK, Jan: *Libická sídelní aglomerace a její zázemí v raném středověku*, Dissertationes archaeologicae Brunenses/Pragensesque 7, Praha 2009.
- Money Circulation in Antiquity the Middle Ages and Modern Times. Time, Range, Intensity. International Symposium of the 50th Anniversary of Wiadomości Numizmatyczne, Warsaw, 13–14 October 2006*, ed. Stanisław SUCHODOLSKI, Warsaw – Cracow 2007.
- Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. 1. České, moravské a slezské nálezy mincí údobí denárového*, sest. P. RADOMĚRSKÝ, Praha 1956.
- NOVOTNÝ, Václav: *České dějiny I. 1. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha*, Praha 1912.
- PETRÁŇ, Zdeněk: *První české mince*, Praha 1998, 239 s.
- Po stopách svatého Vojtěcha, ed. Jiří K. KROUPA – Luboš POLANSKÝ – Jiří SLÁMA – Vojtěch VANĚK, Antiqua Cuthna 3, 2007 [2014], 254 s.
- Přemyslovci. Budování českého státu, eds. Petr SOMMER – Dušan TŘEŠTÍK – Josef ŽEMLIČKA, Praha 2009.
- Přemyslovský stát kolem roku. Na paměť knížete Boleslava II. († 7. února 999)*, ed. L. POLANSKÝ – J. SLÁMA – D. TŘEŠTÍK, Praha 2000, 377 s.
- RADOMĚRSKÝ, Pavel: *Studie o počátcích českého mincovnictví (I). Nález českých denárů z 10. století v Poděbradech*, Numismatický sborník 9, 1965-66, s. 11-94, tab. I–XVII.
- SLÁMA, Jiří: *Slavníkovci – významná či okrajová záležitost českých dějin 10. století?*, Archeologické rozhledy 47, 1995, s. 182–224.
- SLÁMA, Jiří: *Střední Čechy v raném středověku III. Archeologie o počátcích přemyslovského státu*, Praehistorica, Praha 1988.

- SMOLÍK, Josef: *Denáry Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje*, Praha 1899, 122 s.
- SUCHODOLSKI, Stanisław: *Początki mennictwa w Europie Środkowej, Wschodniej i Północnej*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1971, 272 s., 14 tab.
- SUCHODOLSKI, Stanisław: *Numizmatyka średniowieczna*, Warszawa 2012.
- SUCHODOLSKI, Stanisław: *Moneta polska i obca w średniowieczu*, Warszawa 2017.
- TŘEŠTÍK, Dušan: *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530-935)*, Praha 1997, 658 s.
- TŘEŠTÍK, Dušan: *Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871*, Praha 2001, 384 s.
- VIDEMAN, Jan: *Finds of Coins and the Beginnings of Minting in Moravia in the Tens and Early Eleventh Centuries*, in: *Moravian and Silesian Strongholds of the Tenth and Eleventh Centuries in the Context of Central Europe*, Brno 2018.
- WIHODA, Martin: *Morava v době knížecí 906-1197*, Praha 2010, 467 s.
- ŽEMLIČKA, Josef: *Čechy v době knížecí (1034–1198)*, Praha 1997.

Publikace a redakce:

1997

Manželky českých knížat Boleslava I. a Boleslava II. Příspěvek ke sňatkové politice přemyslovské dynastie v 10. století [diplomová práce], Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze – Ústav českých dějin, Praha 1997, 136 s., 5 příl.

2000

Spory o původ české kněžny Emmy, manželky Boleslava II., in: Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. († 7. února 999), usp. Luboš Polanský – Jiří Sláma – Dušan Třeštík, Praha 2000, s. 27–48.

Přemyslovský stát kolem roku 1000. Na paměť knížete Boleslava II. († 7. února 999), usp. Luboš Polanský – Jiří Sláma – Dušan Třeštík, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2000, 377 s.

2001

Nález z Pražského hradu a varianty denáru Bedřicha I. a Alžběty (1172–1173, 1178–1182, 1182–1189), Numismatické listy 56, 2001, č. 1, s. 1–7.

Streit um die Herkunft der böhmischen Fürstin Emma, in: Boleslav II. Der tschechischen Staat um das Jahr 1000, Internationale Symposium, Praha 9.–10. Februar 1999, Colloquia mediaevalia Pragensia 2., usp. Petr Sommer, Filosofia, Praha 2001, s. 43–78.

Nález denáru bavorského vévody Jindřicha II. v Praze na Hradčanech, Numismatické listy 56, 2001, č. 5/6, s. 139–141.

2002

Úvahy nad původem a vztahem české kněžny Biagoty k Přemyslovcům, in: Genealogia ac heraldica Bohemica, usp. Marek Starý, Praha 2002, s. 41–53.

Pavel Radoměřský. Sborník numismatických studií k 75. výročí narození, usp. Luboš Polanský, Praha 2002, 240 s.

Soupis prací Pavla Radoměřského (*23.11.1926), in: Pavel Radoměřský. Sborník numismatických studií k 75. výročí narození, usp. Luboš Polanský, Praha 2002, s. 10–18.

2003

– Michal MAŠEK, *Málo známé lužické brakteáty českých knížat*, Členské informace 1/2003, ČNS, pobočka Praha, s. 28–29.

překlad: *Andrzej PLESZCZYŃSKI, Sobeslaus – ut Salomon, ut rex Ninivitarum. Gesta, rituály a inscenace – propagandistické nástroje boje českého knížete v konfliktu s opozicí (1130–1131)*, Český časopis historický 101, 2003, s. 237–260.

Nálezy mincí na Pražském hradě a počátky vlády Soběslava I. (1125–1140), in: Dějiny ve věku nejistot. Sborník u příležitosti 70. narozenin Dušana Třeštíka, usp. Jan Klápště – Eva Plešková – Josef Žemlička, Praha 2003, s. 220–230.

Denár Boleslava II. ethelredského typu z čistěveského nálezu uložený ve VM v Olomouci, Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci. Společenské vědy 286, 2003, s. 64–65.

2004

Ikonografie denárů tzv. šípového typu, in: Realita, představa a symbol v numismatické ikonografii, red. Dagmar Grossmannová – Jan T. Štefan, Ostrava 2004, s. 85–95.

Oldřich nebo Jaromír? Příspěvek k lokalizaci jedné sporné mince z počátku 11. století, in: Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi, vyd. Eva Doležalová – Robert Novotný – Pavel Soukup, Centrum mediévistických studií – Filosofia, Praha 2004, s. 133–144.

Mince, mincovny a kníže Oldřich, in: Peruc v mýtech a dějinách. Sborník příspěvků k miléniu setkání knížete Oldřicha s Boženou, Peruc 2004, s. 126–149.

2005

Nález denáru Jindřicha I. Bavorského z raně středověkého hradiště v Libici nad Cidlinou (okr. Nymburk), Numismatický sborník 20, 2005, s. 146–147.

– Josef BLÁHA, *Nález nové varianty denáru Boleslava II. typu ruka/poprsí ve Wurmově ulici 3 v Olomouci*, Numismatický sborník 20, 2005, s. 147–150.

– Michal MAŠEK, *Nález denáru s opisem CVRIM na Kouřimi (okr. Kolín)*, Numismatický sborník 20, 2005, s. 150–155.

2006

– Kateřina TOMKOVÁ, *Hromadný nález denárů a šperků z Čistěvsí. Revize popisu a dochované části depotu*, Numismatický sborník 21, 2006, s. 83–124.

– Jiří MILITKÝ – Ivo ŠTEFAN – Ladislav VARADZIN, *Nálezy mincí na raně až vrcholně středověkém pohřebišti u kostela Povýšení sv. Kříže ve Vrbně (okr. Mělník)*, Numismatický sborník 21, 2006, s. 209–214.

– Peter BAXA – Peter BISTÁK, *Hrobový nález denáru Oldřicha I. (1012–1033, 1034) v Kostolánach pod Tribečom (Slovensko). Příspěvek k česko – uherským kontaktům na přelomu 10. a 11. století*, Numismatický sborník 21, 2006, s. 304–309.

Nález denáru z 20. – 30. let 12. století v Třebusicích (okr. Kladno), Numismatický sborník 21, 2006, s. 217–218.

Nález denáru Soběslava I. v obci Velběhy (obec Osečany, okr. Příbram), Numismatický sborník 21, 2006, s. 216–217.

Kníže a otrok. K ikonografii denáru knížete Vladislava I., in: Na prahu poznání českých dějin. Sborník prací k počtě Jiřího Slámy, Studia mediaevalia Pragensia 7, 2006, s. 103–111.

2007

Soběslav nebo Boleslav? K spornému přiřazení denárů typu Cach 160 a 161, in: Slavníkovci v českých dějinách, Antiqua Cuthna 2, 2006, Praha 2007, s. 93–106.

The 10th Century Bohemian Deniers in the Light of Revised Finds, in: Money Circulation in Antiquity the Middle Ages and Modern Times. Time, Range, Intensity. International Symposium of the 50th Anniversary of *Wiadomości Numizmatyczne*, Warsaw, 13–14 October 2006, Warsaw – Cracow 2007, s. 127–152.

– Jiří LUKAS, *Přeražby českých denárů z poděbradského nálezů. K otázce vnitřní chronologie nejstarších variant mladšího bavorsko-švábského typu a denárů se širokou rukou*, Numismatický sborník 22, 2007, s. 39–90.

2008

Nálezy mincí 10. století v Českých zemích – katalog [CD-ROM], Národní muzeum – Grantová agentura České republiky, projekt č. 404/05/2134, Praha 2008.

Pře o původ české kněžny Emmy, in: EMMA REGINA – CIVITAS MELNIC. Sborník příspěvků z konference u příležitosti 1000. výročí úmrtí kněžny Emmy Reginy (+2.11.1006) a 80. jubilea narození Pavla Radoměřského (* 23. 11. 1926) konané 9. listopadu 2006 v Regionálním muzeu Mělník, usp. Jan Kilián – Luboš Polanský, Mělník – Praha 2008, s. 11–44.

EMMA REGINA – CIVITAS MELNIC. *Sborník příspěvků z konference u příležitosti 1000. výročí úmrtí kněžny Emmy Reginy (+2.11.1006) a 80. jubilea narození Pavla Radoměřského (*23.11.1926) konané 9. listopadu 2006 v Regionálním muzeu Mělník*, red. Jan Kilián – Luboš Polanský, Mělník – Praha 2008, 151 s. ISBN 978-80-903899-1-5.

– Jiří SLÁMA, *Denárové ražby z hradiště Staré zámky v Brně-Lišni a nedalekých Velatic*, Numismatické listy 63, 2008, s. 103–116.

Numismatické listy 63, 2008, č. 1–4, 192 s., red. Luboš Polanský.

2009

Archeologické nálezy mincí, denáry a jejich přínos k poznání českých dějin [rigorózní práce], Univerzita Karlova v Praze Filozofická fakulta Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou, Praha 2009, 146 s.

Rodokmen Přemyslovců, in: Přemyslovci. Budování českého státu, eds. Petr Sommer – Dušan Třeštík – Josef Žemlička, NLN, Praha 2009, příloha.

Přemyslovská dynastie: Soupis členů původního českého panovnického rodu, red. Luboš Polanský, in: Přemyslovci. Budování českého státu, eds. Petr Sommer – Dušan Třeštík – Josef Žemlička, NLN, Praha 2009, s. 541-573.

– David KALHOUS – Petr KOPAL – Irena MORAVCOVÁ, *Přemyslovská dynastie: Soupis členů původního českého panovnického rodu*, in: Přemyslovci. Budování českého státu, eds. Petr Sommer – Dušan Třeštík – Josef Žemlička, NLN, Praha 2009, s. 541-573.

– Zdeněk PETRÁŇ, *Denáry prvních Přemyslovců*, in: Přemyslovci. Budování českého státu, eds. Petr Sommer – Dušan Třeštík – Josef Žemlička, NLN, Praha 2009, s. 192-195.

– Zdeněk PETRÁŇ, *Mince od reformy Břetislava I. do počátku 13. století*, in: Přemyslovci. Budování českého státu, eds. Petr Sommer – Dušan Třeštík – Josef Žemlička, NLN, Praha 2009, s. 204-206.

– Zdeněk PETRÁŇ, *Mince posledních Přemyslovců*, in: Přemyslovci. Budování českého státu, eds. Petr Sommer – Dušan Třeštík – Josef Žemlička, NLN, Praha 2009, s. 216-218.

– Michal MAŠEK, *Ikografie ražeb a stručný přehled mincovnictví Vladislava II.*, in: Vladislav II. druhý král z Přemyslova rodu. K 850. výročí jeho korunovace, eds. Petr Sommer – Dušan Třeštík – Josef Žemlička, NLN, Praha 2009, s. 116-124.

– Lenka VACINOVÁ, *The Roman and Byzantine Coins in the Hoard Find from Kelč (Czech republic)*, in: Byzantine Coins in Central Europe between the 5th and 10th Century, ed. Marcin Wołoszyn, Kraków 2009, s. 599-603.

Numismatické listy 64, 2009, č. 1–4, 192 s., red. Luboš Polanský.

2010

– Petr SCHNEIDER – Roman ZAORAL, *Neznámé typy českých velkých brakteátů ze soukromých sbírek*, Numismatické listy 65, 2010, s. 11-16.

– Jiří LUKAS, *Přeražby českých denárů z nálezů Gębice [Karlsdorf]. K otázce vnitřní chronologie nejstarších variant mladšího bavorsko-švábského typu a denárů se širokou rukou II.*, Numismatické listy 65, 2010, s. 146-160.

– Věra MICHNOVÁ – Kateřina TOMKOVÁ – Markéta TYMONOVÁ, *Komárovský poklad. Revize dochované části torza depotu*, Numismatické listy 65, 2010, s. 98-126.

Numismatické listy 65, 2010, č. 1–4, 192 s., red. Luboš Polanský.

2011

Jména mincmistrů na českých denárech přelomu 10. a 11. století, in: Co můj kostel dnes má, nemůže kníže odnít. Věnováno Petru Sommerovi k životnímu jubileu, ed. Eva Doležalová – Petr Meduna, NLN, Praha 2011, s. 236-246.

Numismatické listy 66, 2011, č. 1–4, 192 s., red. Luboš Polanský.

2012

– Federico GAMBACORTA, *Italian Coins in the National Museum of Prague I. 1. Old Collection: Middle Ages and Early Modern Period (IX-XVI centuries)*, Praha 2012, 232 s. [Collectio Numismatica Musei Nationalis 1].

Numismatické listy 67, 2012, č. 1–4, 192 s., red. Luboš Polanský.

2013

– Kamil SMÍŠEK – Jan BOUBLÍK, *Ztracené a v místě jedinečné – nálezy mincí a příbuzného materiálu na hradě*, in: *Humpolec v zrcadle času V. Archeologie na Humpolecku*, ed. Roman Brzoň – František Kocman – Vladimír Staněk, Humpolec 2013, s. 98–131.

Podlázky, [heslo] in: *Encyklopedie pravěkých pokladů v Čechách*, ed. Michal Lutovský – Jiří Militký – Lubor Smejtek, Praha 2013, s. 261-262.

– Michal MAŠEK, *Zdeněk Petráň (* 29. června 1953) – osobnost vskutku renesanční*, *Numismatické listy* 68, 2013, č. 3-4, s. 167-175.

Interpretace opisů na denárech spojovaných s biskupem Vojtěchem, in: *Po stopách svatého Vojtěcha*, *Antiqua Cuthna* 3, 2007 [2013], ed. Jiří K. Kroupa – Luboš Polanský – Jiří Sláma – Vojtěch Vaněk, s. 91-111.

Po stopách svatého Vojtěcha, *Antiqua Cuthna* 3, 2007, Praha 2013, ed. Jiří K. Kroupa – Luboš Polanský – Jiří Sláma – Vojtěch Vaněk, 256 s.

Numismatické listy 68, 2013, č. 1–4, 192 s., red. Luboš Polanský.

2014

– Jana MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ – Jan MAŘÍK, *Centraal Europa in de 9de en 10de eeuw, [Central Europe in the ninth and tenth centuries.]*, in: *De erfenis van Karel de Grote 814-2014*, ed. Callebaut, D.; van Cuyck, H., Gent : Provinciebestuur Oost-Vlaanderen 2014, s. 163-174.

Numismatické listy 69, 2014, č. 1-4, 192 s., red. Luboš Polanský

2015

Unikátní obol mrtvých. Nález denáru Boleslava II. na pohřebišti v západouherském Ikerváru, *Numismatické listy* 70, 2015, s. 12-21, tab. I.

– Filip KRÁSNÝ – Adam KOUT, *Kolínský denár Karla I. Velikého nalezený u Kostelního Hlavna*, *Numismatické listy* 70, 2015, s. 105-107, tab. VI.

Numismatické listy 70, 2015, č. 1–4, 192 s., red. Luboš Polanský

2016

– Jaroslava KRÁKOROVÁ, *Významné jubileum předního českého numismatika, historika a muzejníka Eduarda Šimka (*1936)*, *Numismatické listy* 71, 2016, s. 67-94.

Numismatické listy 71, 2016, č. 1–4, 192 s., red. Luboš Polanský.

2017

Denáry BOLEZLAVS DVX / MOGILN CIVITAS z Národního muzea v Praze, in: *Nummi et humanitas. Studia ofiarowane Profesorowi Stanisławowi Suchodolskiemu w 80 rocznicę urodzin*, red. Mateusz Bogucki, Witold Garbaczewski, Grzegorz Śnieżko, Warszawa 2017, s. 235-254.

Marginal legends and images on Bohemian deniers of the 10th century, in: *XV International Numismatic Congress Taormina 2015. Proceedings. Volume II.*, ed. by Maria Caccamo Caltabiano, Roma – Messina 2017, s. 1168-1171; 4 s.

– Marek BUDAJ, *Zlatý poklad z Prahy-Josefova, U starého hřbitova čp. 248. K nálezům dukátů předjagellonské doby v Praze*, *Numismatické listy* 72, 2017, s. 99-146.

Numismatické listy 72, 2017, č. 1-4, 192 s., red. Luboš Polanský.

2018

Luboš POLANSKÝ, *Denár Bořivoje II. nalezený na Záhoří. České denáry na Slovensku. Věnováno Jánu Hunkovi*, *Denarius* 2018, v tisku.

Grantové projekty:

Nejstarší přemyslovské mince 10. století a jejich nálezy v Českých zemích (projekt GA ČR: 404/05/2134, 2005–2007) řešitel.

ESMUS – Evidenční systém sbírek Národního muzea (projekt AV ČR: 1ET210010412, 2004–2009) spolupráce.

Přemyslovci – budování českého státu a národa (projekt AV ČR: 1QS900090502, 2005–2009) spolupráce – koordinátor numismatiky a genealogie.

Osobnosti české vědy a kultury (výzkumný záměr MK: MK00002327202, 2005–2011) spolupráce – numismatika.

České, moravské a slezské mince 10. – 20. století. Národní muzeum „Chaurova sbírka“ I. Denáry 960-1210 (interní grant NM: P10/01IG-PO, 2011-2012) řešitel.

Cradles of European Culture (CEC). A European Network for Interpreting and Presenting Early Medieval Cultural Heritage. Francia Media Heritage Route. (projekt European Commission - Directorate General Education and Culture - Programme « Culture », EACEA-P5 Culture Unit: 507624, 2010–2015) asociovaný partner.

Autorské výstavy:

Košický zlatý poklad v Národním muzeu, 16. 9. 2009 – 10. 1. 2010 Národní muzeum, Praha. (komisař výstavy Luboš Polanský, autoři Marek Budaj – Luboš Polanský).

Nejstarší stříbrné poklady. Unikátní české a moravské stříbrné poklady kolem roku 1000, 17. 2. 2010 – 30. 5. 2010 Národní muzeum, Praha. (komisař a autor výstavy Luboš Polanský).

Svatý Václav na mincích a medailích, 11. 6. 2010 – 14. 6. 2010 Národní muzeum, Praha. (autoři Jan Boublík – Luboš Polanský).

Od denáru po korunu českou, expozice od 4. 9. 2012 Národní numismatické centrum České mincovny, Praha (autoři Jiří Militký – Luboš Polanský).